

kor szinte középpontjában áll egy kiterjedt hajsának, mely hordók tetején és szalonokban, sőt még előkelőbb helyeken is olcsó eszközökkel gúnyolja az ú. n. „kulturfölnyt“ — s mégis rendületlenül megy előre a maga útján. Milyen silány dolog pl. a tihanyi „csiborpatkoló“-ról szellemeskedni: pedig — a pozitív tudományos eredményeket nem is számítva — aránylag rövid idő múlva a világ minden sarkában számos olyan kitűnő, a saját nemzete életében súlyt reprezentáló természettudós lesz, aki Magyarországot közvetve, vagy közvetlenül ennek a páratlan intézménynek révén ismerte meg.

Klebelsberg még akkor is méltán számíthatna nemzete hálájára, ha el-
esettségünk sötét korszakában az öntudatos nemzeti erőgyűjtés politikáját csak szóval hirdetné, ha egyetlen érdeme az lenne, hogy *tollával* a magyar társadalmat a kulturális energiák és akciók sorsdöntő jelentőségének tudatára ébreszteni igyekezett. Ha csak álmódzó lenne, ha csak eszményeket melengetne, akkor is sokat *tett*, mert hitt, mert megvalósíthatónak látszó programot adott. A sokat gúnyolt „kulturfölnyt“ programja megláttatja az élni és látni akarókkal az ígért földjét: a tervszerűen berendezett nemzeti életet, a virágzó mezőgazdaságot, a füstölő gyárkéményeket, a megelégedett, műveltebb, többet termelni tudó, a nemzeti célokat igenlő munkást, az öntudatosabb középosztályt, a diadalmas magyar tudományt és művészetet, a város és falu, a vidék és főváros harmoniáját — a kitágult országot, a Kárpátokig felgöngyölt határokat... Olyan álmok ez, melyet *csak álmodni* is érdemes, annál is inkább, mert a nemzetek élettörvénye szerint rendszeresen a hosszan melengetett álmokból lesz egyszer *tartós* valóság. De Klebelsberg az álmok egy részét valósággá varázsolta: a kötet záró cikke, a vallás- és közoktatásügyi tárca 1929/30. előirányzatának általános indokolása tettekre hivatkozik. Ezek ismertebbek, semhogy felsorolni kellene őket. Valóban tragikus lenne, ha ez a kulturpolitika előbb-utóbb nem találná meg a teljes összhangot a nemzet szélesebb rétegeinek felfogásával. Anynyit jelentene ez, hogy életöstönünk elhomályosodott.

(Balatonvilágos.)

—i. —f.

AZ ÜLDÖZÖTT KULTURFÖLÉNY.

Az utókor meg fogja jegyezni, hogy Magyarországon, a Múzeum- és Akadémia-alapító Széchenyiek hazájában, akadtak főrendek, akik sokallják a kulturára áldozott pénzt... Az alábbiakban egy részletet közlünk Szily Kálmán műegyefemí tanár felsőházi beszédéből, amely szembeszáll azokkal a gáncsoskodókkal, akik elégedetlenek a honvédelmi kulturpolitika alkotásaival és programjával. Érdekes találkozás, hogy ugyanakkor (jun. 25.) a berlini Reichstag-ban Stresemann német külügyminiszter azt fejtegette, hogy ha Németországot jelenlegi helyzetében hatalommal nem lehet fönn tartani, legalább a német kultúra propagálásával kell fönn tartani az országot, követve Franciaország példáját, azt a békés előnyomulást, amely iskoláival meghódította magának a közeli Keletet.

... A harmadik tárca, amellyel a Felsőház engedelmével kissé részletesebben foglalkozom: a *kultuszminisztérium* tárcája.

Itt az emelkedés mindössze 5,600.000 pengő. Ez percentre átszámítva alatta marad az általános emelkedésnek. Már most, bizonyára itt a Felsőházban, is és a Házon kívül is lesznek olyanok, akik ezt örvendetes jelenségnek tartják, és ezek azok, akik itt a Felsőházban a költségvetési vita során többen az illusztris szónokok közül, nyiltan megmondották, hogy teljes elismeréssel lévén a kultusz-miniszter úr kulturpolitikája és iskolapolitikája iránt, mégis abban a felfogásban vannak, hogy az ország mai helyzetében a kulturfejlesztésnek és az ezzel együttjáró költsékezésnek iramát túlságosan gyorsnak és így a költsékezést túlságosan magasnak tartják. (*Ugy van!* — jobbfelől.)

Mélyen t. Felsőház! Én őszintén megmondom a magam részéről — és azt hiszem velem együtt vannak sokan, akik ugyanígy vélekednek, — hogy én a kulturbüzsének ezt, az idén bekövetkezett első visszaesését őszintén sajnálom és pedig sajnálom azért, mert ez esetleg első tünete annak, hogy az országnak az az eddig kétségen kívül igen erősen megfeszített ereje, hogy a kultúra, az iskola, a tudomány terén tarítsa a lépést a szomszédai-val és megfelelő legyen régi multjához, — enged az intenzitásában. Már pedig ebben a Házban mindenki egyetért abban, hogy ha mi azt akarjuk, — mint ahogyan akarjuk is — hogy Magyarország újból a felemelkedés útjára lépjen, akkor nem szabad megelégednünk azzal, hogy azt biztosítsuk, hogy a magyar nemzetnek fizikai értelemben legyen meg a megélhetése, nem szabad megelégednünk azzal, hogy az ország gazdasági erejét fokozzuk, hanem arra is törekednünk kell, hogy az országban az általános közművelődés nivóját emeljük és viszont arra is, hogy a *magas kulturát*, vagyis, mondjuk, a szellemi kulturát fejlesszük. Hát, itt a mélyen t. Felsőház tagjai között különbség csupán a mértékben lehet. (*Ugy van!* — jobbfelől.) Azt hiszem, abban egyetért velem mindenki, ha én azt állítom, hogy egy történelmi távlatból visszatekintve arra az időszakra, amely az ellenforradalom győzelmével állott be Magyarországon, akkor tulajdonképen egy históriai válaszüton állott Magyarország, mert bármilyen fájdalmas arra visszaemlékezni, de valamennyien emlékezhetünk arra, hogy talán igen sokan, még közülünk is, mindenesetre azonban a környezetünkben nagyon sokan abban a sejtésben voltak, hogy Magyarország előtte áll egy soha el nem képzelt megcsonkításnak, és még inkább akkor, amikor ez a megcsonkítás bekövetkezett, bizonyos mértékig a kishitűség letargiájába estünk, akkor az a felfogás egészen jogosultnak látszott, hogy Magyarország jövő sorsa hosszú időre meg van pecsételve, hogy Magyarország kénytelen számolni azzal, hogy a közel jövőben le kell mondani az iparáról, le kell mondani a magas kulturájáról és mondjuk meg őszintén: át kell változnia egy olyan paraszt-országgá, amilyen volt a régi Bulgária, amely országnak egy előnye akkor úgy látszott megvan, hogy éhen nem halhat, mert hiszen saját lakóinak szükségleteit a föld képes megteremni. Erről a termelőképességről azonban akkor úgyszólván mindenki azt tartotta, hogy ez nem képes arra, hogy egy olyan drága valamit, mint a kultúra, pláne a magas kultúra fenntartani és táplálni tudjon. Az akkori kormányok a gazdasági nehézségeknek az akkori igazán átláthatatlan ködében mégis helyes útra léptek a kultúra terén. Egyéb téren utólagosan nézve igen sok kifogásolni valót is lehet találni, ha meg lehet állapítani azt, hogy különösen gazdasági téren igen sok intézkedés történt, amely minden volt, csak szerencsés nem, hogy igen sok helyes intézkedés csak elkésve érkezett meg, de ez mind természetes is, hiszen az ország teljesen lehetetlen és soha nem képzelt gazdasági állapotba jutott és akkor tisztán látni emberi elmé-

nek nem adatott meg. Hogy ez mennyire természetes, azt mutatja az, hogy valamennyi háborút veszített állam kisebb-nagyobb eltolódással ugyanezeneken a hibákon és ugyanezen a katasztrófán keresztül esett. A kultúra terén azonban az akkori kormánynak megvolt a helyes, egészséges ösztöne, az az ösztöne, hogy ha azt akarjuk, hogy Magyarország a közelebbi vagy távolabbi jövőben újra a fejlődés útjára lépjen, akkor az erők végső megfeszítésével elő kell teremteni a régi nivó megtartásához szükséges fedezetet. Abban az időben ennek valóra váltása inkább csak ötletszerűen történt, ami megint csak természetes, hiszen annyira zavarosak voltak a viszonyok. Céltudatos kulturpolitikáról és program kialakulásáról csak azóta lehet beszélni, amióta gróf Klebelsberg Kunó a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Ő valósággal egész lényével felolvad abban a meggyőződésben, hogy Magyarország feltámadása elválaszthatatlanul egybe van forrva a kultúra feltámasztásával és fejlesztésével. Az alatt a hét év alatt, amióta betölti a miniszteri széket, minden rendelkezésére álló módon írásban, szóval nagy koncepciók megalkotásával azután tettel, költségvetéseivel ezt hirdeti. De hogy ebben a hét évben a hirdetés nem csupán a teória terén mozoghatott, hanem a gyakorlat terén is eredményeket érhetett el, vagyis hogy tettekre mutathat rá és olyan költségvetéseket hozhat az országgyűlés elé, amilyeneket a multban hozott és amilyen a mostani is, azt természetesen köszönni lehet rajta kívül elsősorban gróf Bethlen István miniszterelnök úr öccsellenciájának, aki kezdettől fogva ugyanezt a felfogást teljes határozottsággal magáévá tette és köszönni lehet a pénzügyminiszter uraknak. A hét évnek ebben a vonatkozásában csupán a jelenlegi pénzügyminiszter úr elődjeiről szölok, tehát Korányi Frigyes és Bud János volt pénzügyminiszter urakról, akik a szükséges pénzügyi fedezetet rendelkezésre bocsátották.

De mint minden apostolnak, úgy a kultúra terén gróf Klebelsberg Kunó apostoloskodásának is megvannak a maga kritikussai és gáncsolói, akiknek egy része egészen ironikus módon kérdezi: vajjon mi is az az örökösen hangoztatott *kulturfölény* és hogy mire jó Magyarországnak ez a kulturfölény? Hogy az a kulturfölény micsoda, azt sokkal inkább meg lehet érteni, ha az ember nem tudálékos definícióval adja meg a magyarázatot, hanem csak egy pár példát hoz fel rá. Méltóztassanak tehát megengedni, hogy én tarka összevisszaságban hozzak fel adatokat, amelyek szerintem a magyar *kulturfölénynék* az ismertető jelei. *Kulturfölény* például az, hogy Erdélyben, sőt Ó-Romániában is a különböző ipari és gazdasági vállalatok sokallta szívesebben alkalmaznak budapesti egyetemen végzett mérnököket, mint a bukaresti műegyetemen végzettet. Vagy pedig az, amikor egy erdélyi román szolgabíró az életveszélyben forgó feleségét a debreceni egyetemi klinikára viszi operáltatni, nem pedig a kolozsvári román állami kórházba. *Kulturfölény* az, hogy például olyan eset fordul elő, amely éppen most van folyamatban, hogy a boroszlói német egyetem ünnepélyes meghívással felkért 28 magyar egyetemi tanárt, hogy tartson nekik ott egy héten keresztül a legkülönbözőbb tudományos tárgyakból előadást.

Kulturfölény az, ha Magyarországon a kémia annyira fejlett tudomány még a gyakorlat szempontjából is, hogy gróf Hadik János úr öccsellenciája kívánságának megfelelően a magyar árokémikusok képesek a különböző talajoknak megfelelő műtrágya-igényeket tudományos exaktsággal megállapítani. *Kulturfölény* az, hogy az ország közegészségügye annyira halad, hogy évről-évre, ha nem is nagy procentuális számmal, de mégis némileg le tudta szorítani

a csecsemőhalandóságot és a tüdővész-pusztítást. *Kulturfölény* az, hogy az egész világon egy magyar tudósnak, báró Eötvös Lorántnak; a tisztán elméleti tudás alapján megszerkesztett, de mégis a valóságban boszorkányos ügyességgel dolgozó műszerét használják, és nem csupán elméletileg fontos geodéziai mérések végrehajtására, hanem a gyakorlatilag fontos petroleum-kutatásban is. (Gróf Széchenyi Aladár: *Ezt a kulturfölényt mindenki örömmel látja!*)

Kulturfölény az, hogy egy rideg és velünk szemben teljesen indifferens amerikai réalpolitikus eljön Magyarországra és ő neki hiába próbáljuk megmagyarázni, hogy velünk a háború után minő nagy igazságtalanság történt, neki mindenre megvan az ellenérve, csak ha az illető végig látogatja a budapesti tudományos intézeteket és ezek között pedig a városligeti Vajda-Hunyad-várban elhelyezett mezőgazdasági múzeumot vagy pedig elmegy Debrecenbe és megismeri ott a Nagyerdőben elhelyezett klinikai telepet, akkor, ahogy ez megtörtént, az illető tűzbe jön és azt mondja, hogy: önöknek pedig igazuk van. *Kulturfölény* az, hogy az elszakított részeknek polgárai, ha őszintén nem is mondhatják meg, de úgy gondolkoznak és úgy érzik, hogy a mi régi uraink különbek voltak, mint a mostaniak; ezért visszasírnak és ami körülbelül egyre megy, visszavágynak hozzánk. Itt magyarázni nem kell azt, hogy röviden összefoglalva, *kulturfölény* az, hogy ha sokat tudunk, ezt a tudást fel tudjuk használni a saját javunkra és bizonyos körülmények között az emberiségnek a hasznára is.

De már most, ha azt kérdezzük, hogy az országnak nagy nyomorúságában vajjon szabad-e erre a *kulturfölény*-biztosításra sok pénzt áldoznunk, vajjon megéri-e ezt, vajjon a kulturfölény direktje hajt-e nekünk elegendő hasznot, ad-e reális eredményt és nem csupán ideális eredményeket, hát mélyen t. Felsőház, azt hiszem, három különböző vonatkozásban ennek a *kulturfölénynek* Magyarország sorsalakulására nézve igen-igen fontos gyakorlati jelentősége is van.

Először kétségtelen dolog az, hogy a világháború befejezésével s a fegyverek harci zajának elültével a tulajdonképeni harc nem ért még véget, a nemzetek ma is harcban állanak egymással, ma is élet-halálra menő versengés van gazdasági és másrészt kulturális téren is. Azt hiszem, az is nyilvánvaló, hogy ebből a békességes harcból a végén mégis csak azok kerekednek felül, akik mind a két téren: gazdasági téren is és kulturális téren is nagy erőt tudtak kifejteni. A magyar nemzetnek azonban tragikus helyzete az, hogy nem képes mind a két téren egyforma erőt kifejteni. Magyarország mai helyzetét ugyanis nagyon találóan tudom összehasonlítani az olyan ember helyzetével, akit viaskodni és verkedni kényszerít a sors, akinek két kezével szabad csak harcolnia, azonban az egyik keze annyira le van kötve, hogy alig engedi meg a szabad mozgást, míg a másik keze tökéletesen szabad. Csak természetes, hogy szabad kezével azután szinte túlságosnak látszó mozdulatokat is végrehajt egyszerűen azért, mert másik kezével alig tud mozogni.

A hasonlat tartalma tulajdonképen az, hogy Magyarországnak az egyik, félig lekötött keze a gazdasági téren mozog. Magyarországnak az általános világgazdasággal való rendszeres összefüggése ezt a kezét szorosan megkötí s mozgásában nagyon-nagyon erősen korlátozza. A másik, a kultura terén mozgó kezünk azonban hála Istennek szabad, és azt hiszem, ez adja meg, ha kell, filozófiai magyarázatát annak, hogy miért van látszólagosan a békebeli évekhez képest akkora eltolódás a kultusbudget javára és ami ezzel együtt jár, az egyéb tárcák kárára.

Mélyen t. Felsőház! Van azonban egy jelentősége is a kultúra fejlesztésének, már tegnap Teleszky öxcellenciája is ezt akceptálta, amikor úgy állította fel a tézist, hogy a kulturát csak oly mértékig szabad fejleszteni, amely összhangban van az ország gazdasági erejével és gazdasági teljesítőképességével, hogy viszont nem tagadható, hogy a kultúra emelése viszont hatással lesz a gazdasági erőre, a teljesítő képességre, és esetleg — ebből logikusan következik, túlmenve kissé a látszólag megengedett mértéken, ennek gyakorlati értéke az lesz, hogy a gazdasági erő és gazdasági teljesítőképesség emelkedni fog. Hogy a kulturában ez a képesség megvan, hogy a tudományos, a látszólag elvont tudományosságnak is gyakorlatilag értékesíthető hasznai vannak, ma, amikor az egész gazdasági élet bizonyos függvénye a természettudományoknak és technikai tudományoknak, az egészen magától értetődik. Én tehát a közvetlen hasznát a kultúra emelésének abban látom, hogy megfelelő módon ez direkte előidézheti a gazdasági erők fejlődését is.

Van azonban egy harmadik körülmény is, amely miatt én azt hiszem, hogy meg kell maradnunk azon az úton, hogy a kulturát erőnk legnagyobb megfeszítésével tartsuk fenn. Mélyen t. Felsőház! A messzi távol jövőbe nézve, én azt hiszem, adódhatik olyan helyzet, amikor a mi *kulturfőlényünk* egyenesen a magyar állami és politikai függetlenséget védi meg a nyugattal szemben. Mi ezer év óta ugyanis itt a Duna völgyében vagyunk elhelyezve. Ez a Duna völgye mindig a népek országútja volt. Mióta a magyarok itt laknak, egymásután jöttek keletről a barbár népek, jöttek a besenyők, a kunok, tatárok és törökök. A magyarság, hogy megvédje függetlenségét és biztosítsa nemzeti fennmaradását, századokon keresztül kénytelen volt örökösen harcolni és vérezni. Most és a jövőben itt ezen az országúton a vándorlásnak az iránya megváltozik. Most nem keletről nyugat felé jön a vadnépeknek hordája, hanem megfordítva: nyugatról keletre van egy vándorlás, még pedig a nyugati nagy kulturáknak kelet felé való előtörése. Az is kétségtelen, hogy ha minékünk nincsen erős, önálló, magas és nemzeti kulturánk, amely gátat vet a felénk özönlő bármilyen hatalmas és bármilyen csábító, de mégis idegen kulturának, akkor ez az idegen kultúra meghódítja a magyar kulturát és a kulturális meghódolást nagyon hamar a politikai meghódolás is követi. Így tehát a közeli és távoli jövőt illetően én Magyarország helyzetét ma is úgy látom, hogy a teljesítőképességnek végső határáig továbbra is támogatnunk, fejlesztenünk kell nekünk a kulturát. (Széchenyi Aladár gróf: *Ez ellen nincs senkinek kifogása!*)